



ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТЕР

РСФСР-ин, Тыва АССР-инин болгаш чер-чер Советтеринин улус депутаттарынын соңгулдары бистин амьдыралымыста чугула политикти болушуну. СЭКП-ини эгезилеини база удуурлаашы-...

организацияларында, бирразин соңгулдарын чурт-тап турар черинде депшир-тир ундурган. Депшир-тир-геринири армияда партия кеңигүүнү 8 кижии болуп турар. Кандидаттарын ара-зында «Сүт-Хөл» совхозтун Чечетик койку бригадалык маалым Ондар Ондарович Сөкөев-оол, Кыя-Чыраа сүт-баран, ферманын саячызы Байлак Чодак-ооловна Ондар болгаш өсө-дө аштер кирип турар. Район Советинин соңгулдарынын талазы-биле 60 округта 74 кандидат бурткет-тинген. Оларныкы арасында коммунистер — 40, комсомолчулар — 14, ажалчылар — 22, херезинер — 25. 15 округта ийиний деп-тинген кандидаттарын деп-тинген. Көдөз Советтеринин соңгулдарынын талазы-биле 153 округта улус де-путаттарын 164 кандидаттары депшир-тир. Оларныкы арасында СЭКП кеңигүүн-дери—65, ВЛКСМ кеңигүү-нери—32, ажалчылар — 65.

Улус депутаттарынын соңгулдарынын организа-стыг чөгүрү денелге эртир-гени соңгулда комиссия-лардын составын шын ни-лди тургустундуну база ха-мааржы дээрин өөренип көрөш. улус депутаттары-нын район база көдөз Со-веттеринин чүкүсумнары хой-ниги организациялар-дын төлөөлөкчилери-биле сумележи, хой-ниги ажал-дарын, соңгулда система-зын, хойлу-дурмушун билди-риштир. Бундун ишинин со-нгулда кампаилыкн уе-чада айыл-биле харысалга-лыг чоруурынга салдарлыг болуп турарын амьдырал көргүсөк.

Устуде бердинген анализ чон ортузунда ажалчылар-нык партия, совет болгаш хой-ниги организациялар-нык төлөөлөкчилеринин ат-алары белик дээрин көр-гүзүп турар.

Улус депутаттарынын кан-дидаттарын соңгулчулар-биле ужуражылга хураалды адаткалы турар, агитан-ция ажалы улумчаланы-шаат. Ужуражылга хураалды белик эртирерине тус-тус партия организация-ларында, күш-анылык кол-лективтерде ол талазы-биле белемдиги харысалга-лыг агитациянык байдалы бистин күтүл-сорууламыкка че-дир дүшүбей турган деп-болур. Ону түңүлдө сур-таал ажалдарын төптөри, соңгулчулар клубтары чет-те деринтинеи турган дээр-ин чугаалаар турар. Бича-гаш ол талазы-биле боттуг чамдык хемчеглери ач-чоруктан.

Улус депутаттарынын соң-гулдарынын политиктиг кампаилык ач бо хүн-дерде ажалды соңгулдарын организациянык байдала ар-тирериче уланган.

Менге КАРА-САЛ СЭКП Сүт-Хөл райко-мун бири секретары.

СЭКП райкомунун ноябрь айда эртен бюрозунга улус депутаттарынын соңгулда-ларынын организациянык бол-гаш идеологтү хандымык-газынын хемчеглерины баы-лаан. Аиаа үндөтүлүш тус-тус партия организацияла-рынга хурааларын эртериге-лдеп, хемчеглерины хил-деп алгылаан турган. СЭКП райкомунун пленумунда, бю-роларынык соңгулдарын организациянык болгаш иде-ологтү хандымыкгазынын айтырмалары канчаар бот-тан-ны турарын дугайында чамдык харысалга-лыг ажалдычларын инфор-мацияларын диннан, чугаа-лаашып илген. Чигезилеинде, СЭКП райкомунун органи-зациянык идеологтү илди-стерин эргелдечири Д. А. Ховалыгин, О. И. Ондар-нын, райкусумун секретар-...

БАДЫЛААШКЫНЫМНЫ БЭЭР МЕН

РСФСР-инин, Тыва АССР-инин болгаш чер-чер Советтеринин улус депутаттарынын соңгулдары — тодарайлаарга, депутаттык кандидат бур-дунуе шилишини кылды, бодунуе саягы-сеткилинге таарышкан кижини дөш бадылаашкынын бээр уе-шагы — март 4 чоокшу-лаан.

Бистин чуртувусту эр-ге-хөйдүгө үндөтүлүш-тинген күрүне кылдыр чаартып тургузуу бүгү улустун амыкчеде чугула соруула-ры болуп турар. Бичагаш эрге-хоойлуну чоңуун эки билген болуру, ону шын ажаллап билери чугула, ССР-инин улус депутаттарынын арасында юристер киргени бо херектин чугу-лазын база катал бадылал турар. Чон бузуреп, күрүне-ни эргелеп башкарынык сирип кылдыр оларны чоңуун алганы таварылаа эвес.

Кызылдын № 129 нацио-нал-девиксэр соңгулда ок-ругундан РСФСР-инин улус депутаттыгыга кандидаттык депшитар депшир-тир арасында Тыва АССР-инин юстиция минис-три Ю. П. Слободчиков ба-за бар. Мен маанга оон ажал-херезине хамаарыш-тыр каш сөстөн чугаалап көрейин деп турар.

Ю. П. Слободчиков ажал-чынык аайыл-биле чон ор-тузунга хоойлу-дурмуун тайылбырлап чоруп турар. Албай-хаакчылар, тускай эртеринерлер, ажалтар ортузунга оон лекция ном-чаан, беседа чоруткан тура-рын бо-ла көрүп болур. Ол талазы-биле кончуг илдеп-кей кижии, оон-биле нады Тыванын хоойлу-дурмуу камгалаар органианын тускай эртемниг чечелер-не кадрлар-биле чоңуурадыг,

Яныз-бүрү мергенли-диг, эртем-билигини акыл-агынын уезд-бодалдарыг эш-өөрүнү чон депутаттын кандидаттары кылдыр белик бузуреп-биле депшир-тир. Депширкен эштер колдуу-ла амы-хууда депутат мандат алырыне түткүл-дүт. Амгы демократия, ажалчы-чалыг болуп чорук кижии болганынга депутат бо-лур эргени камбаркан. Ол эки, Бичалаа-даа кан-дидат кижиде маанга база ханы бодал, арын-нууа хер-ек турган болбай аан.

Региону, чону дөш энергиянын харам чоңа берип чорур эне-ле төлөп-тир кижилерин шилип ап, бадылааш, манат тысы-кылы улуг, харысалга-лыг херек. Эки кижилерни до-бузу-биле, ханызы-биле беле-бин чытыша, ол кижилер-нин алыр ужурулг мапда-дын кызын, четес бодал-сагы-биле хүнүнде коор-роп, чер-чүрт, таныш-ко-роп тыртыжар кижилерге тысыс каанжар, а бөулдү кижилерни куруг кааптар чүве болза, арын-нуугре база таарышпас.

Мен бөдүүн соңгуку кижии мен, кээ арин-нуу-гумге мен. К. С. Борган-нын өстүрүн хой ма-лды, бугурун саткан тон-на-тонаа хоюнун дугу-бурун четир. Мээң боду-мун болгаш чоңуунун деп-кээни шак бо кандаат чер-де төлөткени. Соңгулда бо-лур хүнге чедр, чоңуна, партиязынга, күрүнезиге К. С. Борганныкы кыла-ны хой, оозу-биле турштуун көргүзүп турар, соңун

Бнда багай чүү деп? Тө-лөткени кижинин тайлаа-даа чурттал, ажаллап найраа хамаачонка депшир алаар, ол чоңуун херек. Бича-гаш оон соңгулда муру-нунун программанында эр-деп-тиг чүдлер бардыр. Чүд дээрге ында кол кезин-де чоңуу херектел барааны-...

Маспый-оол ОНДАР.

Соңгулдар хүнге тоокшулаан. Оң-биле холбашкан чамдык айтырмаларга докшаан көрөзү. Соңгулдарын даңымын тургузуп турар үед, соң-гучу соңгулдар хүнүнде бадылаашкыга киришенин дымшакан дикки, бо таварылгада, соңгулдарын даң-зымыга ол кижини адын кирер бе? Даңым тургузуп турар үед, соңгулда уаастогуну девиесеринде докта-мал ийикке, азы тур-даа үед чурттан турар соңгулчулар, соңгулда хүнүге чедр 18 харалак кижии бүртүз бады-лаашкыга кирер. Ирешкен хамаачонка соңгулчулар даңзымыга кирер ужурулг. Канды-бир чылдаган-биле (командироваал, төрөдөп чорууан дикки) соңгулда-ларга кээп шыдавас кижилерни база даңыга кирер. Шак мындык таварылгада ол кижилер барган черинге бадылаашкынын бээр-биле хамаарыры соңгулда уааст-огундан шымылга а алдыр эргелиг. Бир эвес соңгуку соңгулда хүнүнде өске эрге шымылга албай чоруткан болза, бадылаашкынын ол берин шыдавас.

Шымылга албай чоруккан кижини соңгулчулар даң-зымында үндүрүп кааптар бе? Чон, даңыга артырып каар, чүтге харын соңгулдарын түңүлүн үндүрүрде, ону бадылаашкыга киришпөз кижии кылдыр санаар апаар.

Соңгулчуларга бадылаашкыга хамаарыштыр чүңү-чугаала болуру? Соңгуку кижии кандай-ла-бир чылдаган-ныг өске черде келген дикки, канчаарлы? Бадылаашкы-га кирерини шымыткан бикжити ач чоруп болза, ол кижии соңгулдарга кирер ужурулг. Бичагаш ону чүтге илемеде даңыга кирер. Соңгулда уаастогуну девиесэр-ринде чурттал турар хамаачылар канды-бир чылдаган-биле соңгулчулар даңымын киреби, астын чылдык калган болуп таварылганга база туруп болур. Оон ол де-виесэрде чурттал турар бадыттал турар чүдлере үндөткөн (чижез, паспортта ийр бижидилге), бадылааш-кыкчы кирер.

Соңгуку соңгулда уаастогунга документ чок чедр келген-дир, аиаа боллеттен бээр бе? Соңгулчулар дугайында хоойлунун негедели-биле соң-гулда боллеттенерин алыра, хамааты кижии болун ба-дыттал турар документини соңгулда комиссиянынга көр-гүзүр. Чигез, паспорттан анында, шерип биледин, чола-ачын шымылганын болгаш өске-даа документтерин көрүзүп болур. Бичагаш документ чок келген хамаа-тык соңгулда комиссияны боллеттен берсеин Топ соң-гулда комиссияны олтай тайылбырлап турар.

Бадылаашкынын эртер уе-шагыга хамаарыштыр чү-ңү билди ала экил? Соңгулда уаастогунга бады-лаашкы март 4-те тус кичир-биле эртенгиин 7 шака-гелдеш, 20 шака доостур. Ол дугайын база бадылааш-кын чорудар чери уаасток соңгулда комиссияны соңгу-лчуларга соңгулдарга чедр 10 хонуктан орай эвес хуусаада дымшакан турар.

Окуг соңгулда комиссияны тус черини озагай ба-дылаан өөренип көрүп турар, Топ соңгулда комиссиянык чөпшөзөр-биле бадылаашкынын шыгын өскертип бо-лур. Бадылаашкынын шыгын соңгулдар хүнүнде өс-кертни болас.

Боллеттен кандыг таварылгада күш чок деп санаат-тырлыг? Кандидаттарын бадылап турар, соңгуку бол-леттен бирден кой кандидатты артыгыла каар болза, ол боллеттен санаашып чезини күш чок болур.

Бир эвес кандидаттарын шүптүзүп, фамилиязын соңгуку шынбай каалган болза, бадылаашкынын түн-дөни чорударга, мындг боллеттен өөренип көр бе? Боллеттен күштүг деп санаар, соңгуку кандидаттар-нын шүптүзүгүна уаар бадылаан деп чүвени ол көргүзүр.

Кара-оол ОЮН. Депутатка кандидаттык бузуреттиген кижия.

ЧИГЗИНЧИГДИР

РСФСР-инин улус депу-таттарынын соңгулдары-нын талазы-биле Каа-Хем № 130 национал-деви-сээр соңгулда округунда Респотребсоюз баштаар черинин даргазынык бири оралакчызы В. А. Рошиннин ады кестүп келген.

Бнда багай чүү деп? Тө-лөткени кижинин тайлаа-даа чурттал, ажаллап найраа хамаачонка депшир алаар, ол чоңуун херек. Бича-гаш оон соңгулда муру-нунун программанында эр-деп-тиг чүдлер бардыр. Чүд дээрге ында кол кезин-де чоңуу херектел барааны-...

Республикада кем-херек үүлгединчики-биле демисе чорудар тур комитетти тургузашында бээр алдын үе эргип, бо талазы-биле шымык хемчеглэр Кызылда болган районга артык келген. Бичагаш кем-херек үүлгедир чорукту кылдыр бай турары амыкче факт боор артык турар. «Тувинская правда», «Шым» соңуларын корреспонденттерини ол комитеттег келештур, респу-блика прокурору С. С. ЗОТОВ-биле беседалык, аиаа чамдык айтырмаларын салган.

— Кем-херек үүлгедир чорукту байдала оон мурун-даазында кандымыл, Сергей Сергеевич? — Кем-херек үүлгедир чорукту байдала нарма-вай, харын өзүп турар улуг дувурелди болдулар ужурулг. Бо чылдын эртен ийи айында кем-херек үүл-гедир, оон иштинеде аар кем-херек үүлгедир чоруктар өскөн. Ылаң-гыл Барын-Хемчик, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик район-нарда, Кызыл хоорайна байдал ажалчылар турар. Кем-херек үүлгединчи-лериниң саягыттары докта-мал парламенттин, чар-латтын турар чүве бол-ганда, мен аиаа доктавайн, мындыг чүдүлдө демдег-лектер тур мен. Деркин, Ба-дуглеяин алган кем-херек үүлгедир, оон мурунда инжи-литтерин, назы чөптөзүн-нүн кем-херек үүлгедир чорууна өзүп турарын айтып, бо чорук хой-ниги-нин дувурели болдуруп турарын демдеглээр апаар. Оон-биле нады чөптөзүн-нүн алган кем-херек үүлгедир, хой-ниги черлеринге үүлгедирлерин өзүп тура-рын шымыгы хемчеглери алырын негеп турар.

Бо бүгүчүн чылдаган-ларынга хамаарыштыр чү-ңү чугаала болуру? Ийи-ти чылдаганнардын айгында бистин экономикамын, кусту-лу, муу-шынар талазында тургустууну келден таарыкча чок чүдү-дөр салдыры чедирип турар. Маанга экономикада байдалды шымыгы салдыр кылдыр албай барып болту-геде, чүтге дээрге бедик хөгжүдүлгү чурттарда белик кем-херек үүлгедир чорукту денели улуг болбойт. Кол-ла чүве кижии-лерини моральдык мөзү-шынанын куду байдалында үнелеп, хүндөп турар чүдүлериштин са-згандыг болуру.

— Илдеп ажалда-чмылары боо-чөтесен ажал-дар ужура таварышкан таварылгалар бар бе? — Ук доктаага дүшүрү бо чылдын ийи айынын дур-гунда 225 мындыг чүдүл-дери, бизнестерин, кезер-шанчар чүдүлери хавырған. Администрациянык хары-салганы 191 кижиге оонаган, 15 кижиге хамаа-рыштыр кеземче херези оттурган. Бо санаар корум-чурум үречилерине кичи-заңдиг болуру.

— Илдеп ажалда-чмылары боо-чөтесен ажал-дар ужура таварышкан таварылгалар бар бе? — Эртен чылдын мили-ция ажалдычылары бо-лунга бичагаштыгандыг чезең дөрт таварылгада ажаллаар ужура та-варышкан. А бо чылдык чүт-гени айында беэни алды та-варылгада ажаллаар ужу-ра таварышкан. Ол дээрге кем-херек үүлгедилерини оларын бистин соңкудуну дугурунун, тууду турарынга уаарланып, дедр хал-даашкын кылганы-биле тайылбырлатынар. Мын-дыг таварылга бурзууге-ле прокуратура болгаш Иштики херектер ми-нистертөөзу тускай ител-гени чоруктан. Милиция ажалдычыларынын ол та-варылгаларда хеделиш-киниери хоойлуга дугу-п турганы бадытталганын, кем-херек үүлгедичини шагда кижиге бикжитип аягы бадды тутмак хаалы-кээр болза, канчаар ужу-рулу? Эрге-чагырга ор-ганынык төлөөлөкчизини чөтесен ажаллаар алары чыллаш чок-тур. Үүлгедичи-биле кайы-камынга уаар демисел кыжызынга апар-ганда, хоойлу милиционер-нин талазында. Моон-биле холбаштыр милиция ажал-дычынын азы улусчу дружининин айтышы-нынга, негеделинеде чө-рүжүп, тооааны дөш хоойлу эзугаар 15 хонук-чедр тууду хорууга ад-министративтик хемчег, а бир эвес шүт улуг туржы чөв таварылгада өске хемчеглерден айгыда 5 чыл чедир хосталганын ка-зын шийдер кордугенин айтыры артык эвес боор.

— Корум-чурум үрээр-ини националдар ара-зында харылаага ха-мааржар айтырмаларын арасында харылаа бар бе? — Чамдык республика-ларда болуп келген болуш-кунарын баг бралыг дур-жулгазында алган көөрге, национализм болгаш шови-низм канды-бир үе-чаа.

Миндыг ажалдыг «иле-кейлик» хамаатыларга олар канды-даа надыга хамаарыры хамаачонка, «Сокал көрүр» деп чугаалаар ужурулг бис. Бис-те хунаажыр чүд-даа өск, оозу-мооуз ээ, дүтүз аалды деп чүве чок. Шүптүзү Совет Эвлиндини хамаа-ты бис, шүптүзүтү эрге-ажыктарысты совет хоой-лу камгалап турар.

Миндыг ажалдыг «иле-кейлик» хамаатыларга олар канды-даа надыга хамаарыры хамаачонка, «Сокал көрүр» деп чугаалаар ужурулг бис. Бис-те хунаажыр чүд-даа өск, оозу-мооуз ээ, дүтүз аалды деп чүве чок. Шүптүзү Совет Эвлиндини хамаа-ты бис, шүптүзүтү эрге-ажыктарысты совет хоой-лу камгалап турар.

Миндыг ажалдыг «иле-кейлик» хамаатыларга олар канды-даа надыга хамаарыры хамаачонка, «Сокал көрүр» деп чугаалаар ужурулг бис. Бис-те хунаажыр чүд-даа өск, оозу-мооуз ээ, дүтүз аалды деп чүве чок. Шүптүзү Совет Эвлиндини хамаа-ты бис, шүптүзүтү эрге-ажыктарысты совет хоой-лу камгалап турар.

Виктор НУРСАТ. Илдеп ажалда-чмылары боо-чөтесен ажал-дар ужура таварышкан таварылгалар бар бе?

Миндыг ажалдыг «иле-кейлик» хамаатыларга олар канды-даа надыга хамаарыры хамаачонка, «Сокал көрүр» деп чугаалаар ужурулг бис. Бис-те хунаажыр чүд-даа өск, оозу-мооуз ээ, дүтүз аалды деп чүве чок. Шүптүзү Совет Эвлиндини хамаа-ты бис, шүптүзүтү эрге-ажыктарысты совет хоой-лу камгалап турар.

